

ŽIDOVSKÁ RADNICE V PRAZE

MARTIN EBEL, PAVEL VLČEK

Přesná doba vzniku radnice v pražském Židovském městě nebude patrně nikdy známa, což souvisí se skutečností, že instituce samosprávy v židovských ghettech vznikaly za zcela odlišných podmínek. Je evidentní, že svým stářím nemůže konkurovat radnicím pražských měst, ač formování židovské etnické oblasti bylo prakticky současné s utvářením pražské aglomerace. Radnice se zřejmě vyvinula z nějakého obecního či úředního domu, který lze např. v německých ghettech doložit již ve 13. a 14. století. Existenci židovské radnice v Praze se podařilo jmenovitě doložit již do 1. poloviny 16. století J. Heřmanovi, který upozornil na zápis nejstarší knihy přípovědí z 13. září 1541, dle které měl jistý Jan Kapoun pohledávku za blíže nespécifikovanou práci na židovské lázni a radnici¹⁾. S jistotou ovšem nevíme, zda objekt zmíněné radnice již zaujímal své dnešní místo. Vlastní zápis se váže ještě k období velkého rozmachu židovské komunity a vzrůstu její stavební činnosti ve čtvrtém desetiletí 15. století. V následujících více jak dvaceti letech nastalo pro Židovské město období stagnace, vrcholící požárem (1557). Až nástupem Maxmiliána roku 1564 se situace opět změnila k lepšímu, to asi také umožnilo přestavbu a snad i rozšíření radnice stavitelem Pankraciem Roderem někdy v sedmdesátých či osmdesátých letech 16. století.²⁾

Podíváme-li se na dnešní stavbu, rozeznáme poměrně velmi nesourodý stavební organismus, ukazující, že současná budova měla předchůdce nejen v objektech, jejichž význam a funkce byla víceméně spojená s úřední činností, ale i v těch, jež patřily dříve běžné měšťanské zástavbě, a teprve dodatečně byly integrovány do hmoty radnice. Nejstarší součástí je nepochybně prostor téměř čtvercového půdorysu, vybavený kdysi žebrovou klenbou, jak dosvědčuje nález fragmentu žebra v roce 1924, při objevení dříve neznámých suterénních prostor pod jižní polovinou radnice. Nevelká stavba nezřetelného účelu, jejíž velmi silné zdi ukazují s vysokou pravděpodobností na dispozici o více

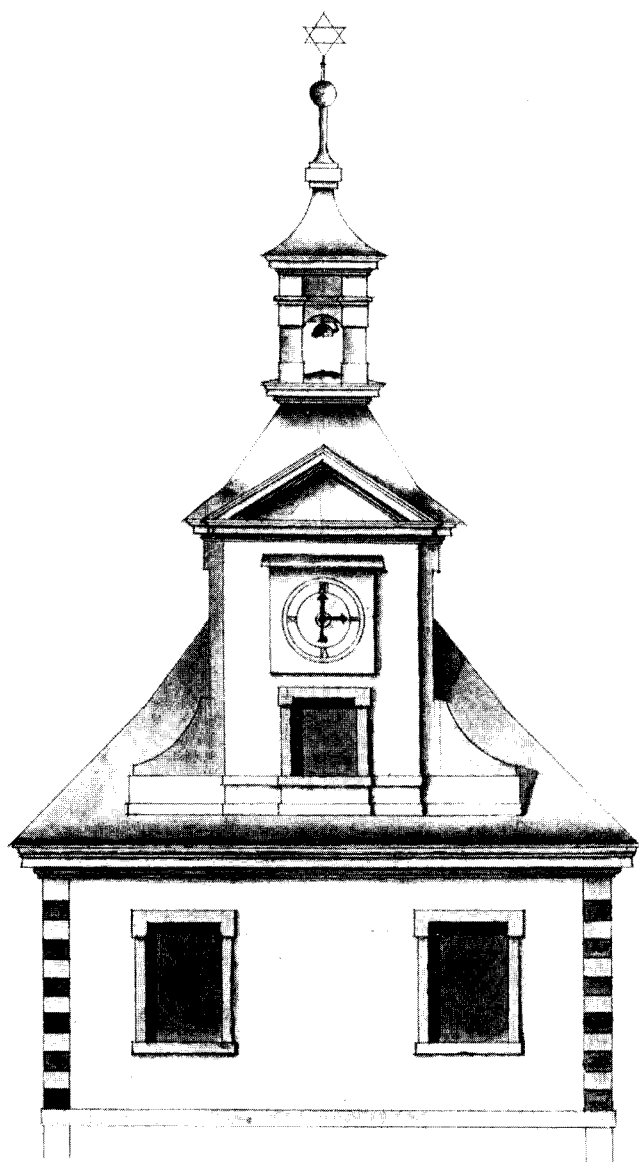
Obr. 1: Pohled na průčelí Židovské radnice z poč. 20. stl. (foto Štenc archiv)

podlažích, se zřetelně blíží architektuře takřka sousední Staronové synagogy a pochází tak nepochybně ze stejné stavební periody. Prostor, jen o něco menší než je jedno travée synagogy, je zaklenut zcela shodnou klenbou s pěti žebry. Původně zřejmě tvořil přízemí, pokud připustíme, že okolní terén se na sever od Staronové synagogy dále svažoval. Stavba přitom vůbec nesouvisí ani s dnešní radnicí, ale ani s dnešními uličními liniemi. Kupodivu však souvisí se severní frontou někdejšího Dřevního rynku, který se před asanací Židovského města rozprostíral východně od Staronové synagogy. Právě až renesanční stavby Vysoké synagogy a sousední radnice z této uliční linie silně vystoupily.

Lze předpokládat, že nová renesanční radnice vznikala v jedné stavební etapě s Vysokou synagogou, s níž byla také v patře propojena. Radnici ovšem tehdy tvořila jen jižní polovina dnešní historické budovy o dvou místnostech v přízemí, jejichž dispozice se, v poněkud porušeném stavu, dochovala dodnes. Fasáda Vysoké synagogy s radnicí lícovala, vystupovala zde pravděpodobně jen dvojice opěrných pilířů, teprve dodatečně přizděná do dnešní podoby šikmé tarasní zdi (snad v 17. sto-

1) Jan Kapoun připovídá se na lázni židovskou pro 107^{1/2} kopy české... kteréž mu za tuž lázeň od díla zůstali..., Jan Kapoun připovídá se na Rathaus židovský pro 23^{1/2} kopy české...: AMP, rkp. 2182, fol. 143 - 143v; Heřman J., La communauté juive de Prague et sa structure au commencement des temps modernes, *Judaica Bohemiae* 5¹, Praha 1969, 31 - 70.

2) Svědectví zedníka Václava Rady z roku 1590: když židovský rathaus před některým rokem stavěli u Pankraciusa (Rodera), za tovaryše jemu dělal (Volavková H., Kdy byla založena židovská radnice v Praze?, *Věstník židovské náboženské obce* 15, Praha 1953, 54) je v literatuře zcela nekriticky připisováno ke stavbě Vysoké synagogy (Vilímková M., *Die prager Judenstadt*, Praha 1990, 121; Preiss P., *Italští umělci v Praze*, Praha 1986, 105, 445).

Obr. 2: Praha 1 - Josefov čp. 250, plán starého stavu věže z roku 1763 od Franze Pfannera (SÚA, ČG-cam, per. 1756 - 1763, sg. Q 4/30, kt. 103).

letí). Neobvyklé umístění modlitebny do prvního patra a dispozice přízemí Vysoké synagogy se vstupní chodbou, nepochybně původní, svádí k domněnce, že asi v této době také přízemní prostory Vysoké synagogy byly určeny pro radnici. Ze zmíněné chodby byly také zpřístupněny sklepy pod radnicí a snad i schodiště, společně pravděpodobně pro obě stavby. Suterén severní části historické budovy byl až zcela novodobě komunikačně spojen se starším jižním sklepením. Půdorysné řešení severních sklepů ukazuje na běžnou dispozici měšťanských domů o dvou předních traktech a zadní komoře, jejíž podlaha probíhala v odlišné úrovni. Zřejmě pozdně gotická měšťanská budova, připojená k radnici až po roce 1704, byla radikálním způsobem renesančně přestavěna. Renesanční zásahy lze sledovat i v suterénních prostorech, kde mezitraktová zeď byla výrazně zesílena zásluhou nově vložené střední zdi do dřívějšího prostoru vstupní síně, zaujímající celou plochu přízemí. Toto renesanční předělení vstup-

ní síně patrně souvisí s rozdělením domu do dvou částí. Dodnes se v přízemí zachovala renesanční klenba, opřená do starší obvodové zdi pomocí přízedních pilířků, a až do pozdně barokní přestavby zůstal i vnější plášť renesanční. Sdružená okna zachycuje ještě pozdně barokní plán přestavby radnice.

Pro dlouhé období nemáme o osudech radnice mnoho zpráv, objevují se až v roce 1687 v souvislosti s jejím špatným stavem. 26. září uvedeného roku totiž prohlédli budovu dva tesařští mistři, Joachim Schäffer a Sebastian König, kteří upozornili na nejvyšší čas se započítím oprav; nejen celý krov, nýbrž i celá půda byly shnilé a v krátkém čase hrozilo zřícení, proto se jevila aktuální potřeba znovuzřízení krovu. Následně byla uzavřena smlouva na 235 zl. (bez zednických prací). Spisy ještě registrují jednání s nejmenovaným zednickým mistrem a jednání o nákup stavebního materiálu; další zprávy však již zcela chybějí. Není tak vůbec jisté, zda ke stavebním úpravám vůbec došlo³⁾.

21. června 1689 převážně dřevěné Židovské město lehlo i s částí Starého Města pražského popelem, a o rok později vydal císař rozhodnutí o obnově Židovského města. Obnova radnice i synagogy po požáru není blíže známa, ač z pozdějších zmínek víme, že radnice byla až „do základů“ zničena. F. Mareš spojuje opravu radnice s osobou stavitele Pavla Ignáce Bayera, avšak bez bližší citace umožňující identifikovat zdroj informace⁴⁾. Na vlastním objektu lze raně barokní přestavbu doložit trojicí zachovaných kamenných okenních ostění s uchý a kapkami, které osvětlují nárožní přízemní místnost a byly ponechány na místě i po pozdně barokní přestavbě. Raně barokního původu byla také hodinová vížka, jejíž podobu zachycuje plán z roku 1763 se zachycením starého stavu⁵⁾. Věžní hodiny dodal staroměstský hodinář Christián Windt, jak dokazuje smlouva z 29. června 1701⁶⁾. V roce 1704 zakoupila židovská obec od Berla Raudnitze část jeho velmi zadluženého domu, který zdědil po svém otci Löblovi Raudnitzovi⁷⁾.

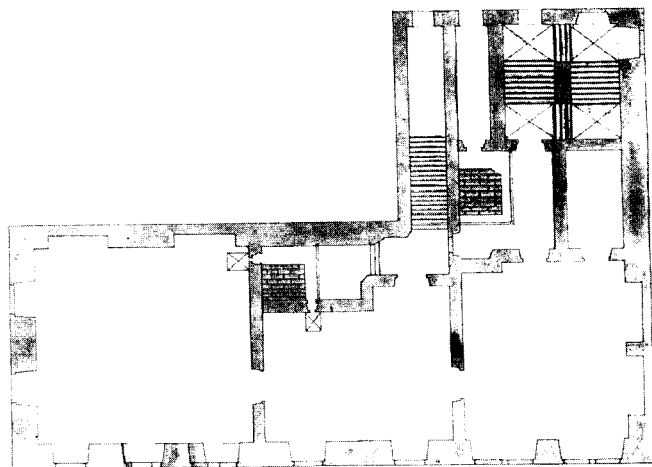
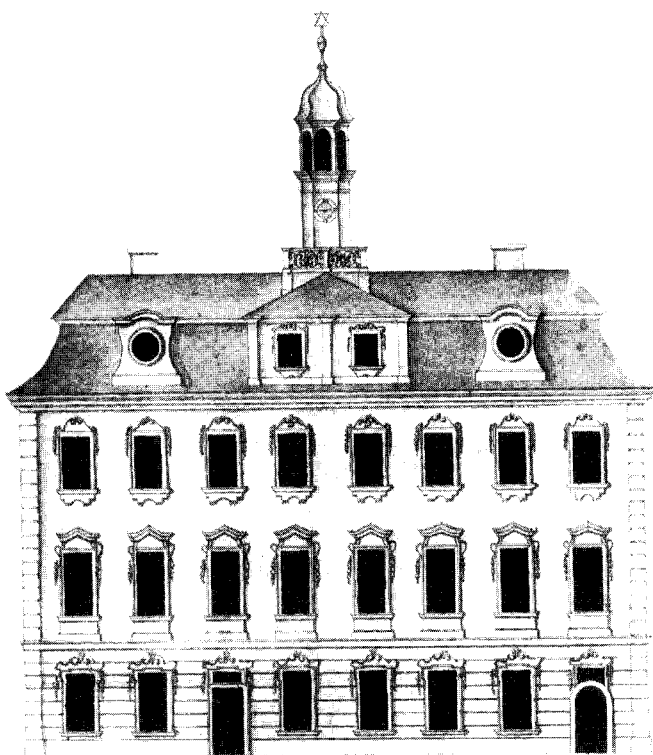
3) SÚA, NM, sg. P 1/7/60.

4) Mareš F., Stavitel Pavel Ignác Bayer, Památky archeologické 24, Praha 1913, 124.

5) SÚA, ČG-cam, per. 1756 - 1763, sg. Q 4/30, kt. 103.

6) Dle smlouvy měl hodinář zřídit na židovské radnici dobré kyvadlové hodiny německého bití s hodinami o délce půl druhého loktu, hodiny měly jít dvakrát 24 hodin, měly stát 153 zl. a být dodány do 3 - 4 měsíců (SÚA, NM, sg. P 1/7/60). Dle doprovodných spisů byly až do jmenovaného požáru na radnici od nepaměti hodiny.

7) Odkoupená část, za kterou zaplatila obec 1650 zlatých, je ve smlouvě poměrně přesně popsána (překl.): V Beßlehelesově ulici dveře proti domu Löbla Karpelese a s následující částí, totiž vchod a východ, jakož dolní předsíň... schody do druhého „Gaaden“, železnou mříží uzavíratelnou předsíň, tyto dveře je možné dle libosti změnit a zlepšit, předsíň, v ní na pravé straně od vchodu světnici, vedle kuchyni, dále velkou světnici, světnicovou komoru a po levé straně od vchodu do světnice kvelb... též užívání záchodu, který je v druhém „Gaadens“ u prodávané zadní části domu a zadní část jakož i světnici a kvelb dole v přízemí, z něhož je otevřeno okno a výklad do ulice V kolnách... Do prodávaného neměl patřit komín, který prochází prodávanou částí a který si měli kupující postavit na jiném příhodném místě (AMP, rkp. 4822, fol. 479).

Obr. 3 - 4: Praha 1 - Josefov čp. 250, plán na přestavbu radnice z roku 1762 od Josefa Schwanitzera s nerealizovanou fasádou - vlevo (SÚA, ČG-cam, per. 1756 - 1763, sg. Q 4/30, kt. 103).

Pravděpodobně krátce po tomto datu došlo k určitým stavebním zásahům, které se zřejmě omezily jen na provozní spojení obou částí. V patře byla asi již v této době vybourána hraniční zeď, z které se dodnes zachoval jen malý zlomek. Odstranění konstrukční zdi ukazuje, že obě části radnice neměly ještě v této době klenby v patře.

Důsledkem bavorsko - francouzského obsazení Prahy na počátku vlády Marie Terezie a spolupráce některých Židů bylo jejich další vypovězení; úpadek završil těžký požár roku 1754. Obnova města po požáru již nastala za lépe specifikovaných podmínek. Židovská obec získala na renovaci půjčku 200 000 zl. s tím, že v nové výstavbě již nebudou žádné dřevěné objekty, ani dřevěné pavlače do ulice; střechy měly být napříště již jen taškové⁸⁾. Oprava radnice následující bezprostředně po požáru byla jen provizorní, dovidáme se o ní jen ze stručné zmínky v elenchu židovské komise, která uvádí, že na opravu židovské radnice bylo určeno 100 zl. Signatura, na kterou elench odkazuje, se již nedochovala⁹⁾. Téměř v úplnosti dochované účty zaznamenávají až do velké přestavby na začátku šedesátých let jen zcela okrajové výdaje¹⁰⁾.

Nutnost úpravy radnice, pozůstávající dosud ze dvou zcela různorodých částí, jedné ve vzhledu raně barokní, druhé renesanční, doplněné navíc provizorní střechou a provizorními podlahami v interiéru, se stala aktuální až v roce 1760. Starší židovské obce nejdříve museli získat potřebné prostředky, které se jim zřejmě podařilo shromáždit v následujících dvou letech. V roce 1762 tak mohla obec uzavřít smlouvu se stavi-

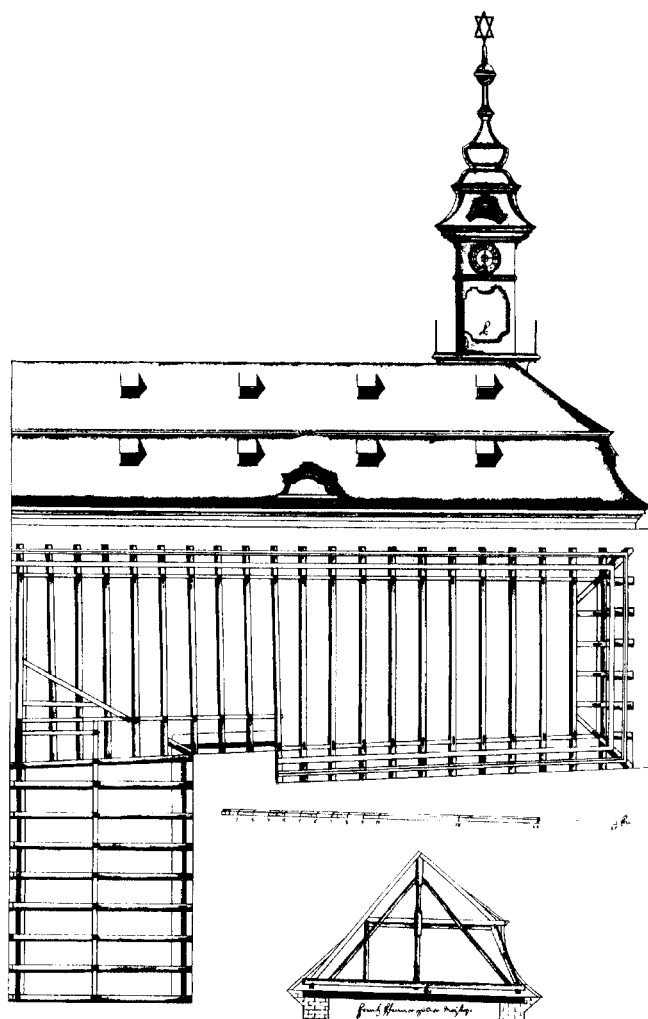
telem Josefem Schwanitzerem a zvláště s tesařským mistrem Franzem Pfannerem, vítězi nabídkového řízení několika konkurenčních rozpočtů; jmenovaní předložili rozpočet finančně nejvýhodnější. Obě smlouvy jsou poměrně obsírné. První, uzavřená mezi staršími

- 11) (volný překl.): v přízemí vstupní dveře v bývalém domě Nathana Sobotky, kde má být v nové výšce i šířce hlavní vchod do jmenované židovské radnice, jakož přeložit starý kveľb v předsíni a udělat nový kveľb, neméně přední sklepní dveře do ulice zevně zazdíť, šiji sklepa zrušit a probourat od nově klenuté předsíně dozadu u schodů až k nynějšímu pokladnímu kveľbu, také zřídit dveře z dolní přízemní světnice do jmenované pokladní světnice a s tím vřadu u jmenované pokladny mnoho pozměnit, k tomu zřídit kuchyni a příjemné vytápění k pokojům, postavit pec a dýmník, naproti tomu má být jmenovanému staviteli uloženo hlavně opatřit jak výše řečenou chodbu, tak i kuchyni okny s mřížemi pro osvětlení..., nejen dlažbu na podlaze, nýbrž i staré kveľby co nejlépe opravit, omítnout a vyběliti, rovněž zadní sklep uzavřít a podepřít novou klenbou a vepředu zhotoviti pouze malá dvířka do sklepa, naproti hlavnímu vchodu do sklepa má umístiti klenutý pokojíček pod stávajícím bytem Mayera a má udělat nové schody ke vstupu do zadního sklepa a ze zadního sklepa otevřít dveře do velkého předního sklepa, kde lze jít horními malými dvířky dolů do domu. Kromě toho mají být ve jmenovaném sklepe strženy nějaké pilíře, také základová zeď, na níž stojí jmenovaný kveľb a sklep, kveľb vedle sklepu umístiti kveľb přes polovinu, aby bývalá základová zeď od dolního sklepu počínaje byla nově vystavěna a vedla stávajícího dolního pokojíčku chodbu s oknem do zadního dvoru k nynější pokladně.
2. Současně stávající hlavní schodiště zcela zbourat a zhotoviti nové vřetenové schodiště ze sklepa až po střechu, jakož neméně zdi, kde dřív bydlel sluha Mayer, rovnomně založit a znovu nově dále proti pokoji vystavět, aby mohlo být nové schodiště rozšířeno, tak aby bylo od spodu až na půdu v šíři 3 loktů pevně zaklenuto, také v přízemí pod schody má být klenutý pokojíček s oknem do nejzazšího dvorku, dveře ale do domu a na konci nejhořejšího půdního schodiště mají být osazeny kamenné zárubně a v nich železné dveře z důvodů protipožárních opatření.
3. Ve druhém „Gaaden“ (?) schodiště nahoru, dále ven má být ještě sklenuta radní a zasedací světnice, pročez nad současnou pokladnicí mají být zbourány a znovupostaveny dvě dělicí zdi, jakož také první pokoje od vstupu schodiště k archivu stejně tak klenuty, střední pokoj proti tomu, užívaný jako obecní světnice pouze orákosovaný také s železnými zámky (kteréžto klíče sem musí dát starší), neméně v předsíni zřídit nové topení, pak vydlážditi 1/2 lokte velkými cihlami a dveře, kde bydlel Mayer, mají být dále dozadu posunuty. Naproti tomu k upevnění, zajištění a uchování horních kveľbů nemá být v žádném případě strženy hlavní pilíř v přízemní části nově koupeného Sobotkovo domu vedle dolní dělicí zdi proti pokladnici, nadto kveľb má být podklenut silným obloukem (protože závěrová či dělicí zeď horní

8) SÚA, ČG-cam, per. 1748-55, sg. T 13, kt. 59.

9) SÚA, HBK, elench, sg. T/33, kt. 13.

10) SÚA, ČG-cam, per. 1756 - 1763, sg. Q 4/1, 10.

Obr. 5: Praha 1 - Josefov čp. 250, plán nové střechy na radnici z roku 1762 od Franze Pfannera (SÚA, ČG-cam, per. 1756 - 1763, sg. Q 4/30, kt. 103).

zasedací světnice bude postavena na ni).

4. Stará hlavní římsa až pod střechu stržena, stejně také hlavní zdivo při hlavním schodišti až do základu a znovu až po střechu vystaveno v tloušťce $1\frac{1}{2}$ lokte.
5. Všechna okna ve všech 3 patrech (až na jedno rohové okno) mají být vybourána a znovu nově správně osazena dle plánu. Poté co budou hotova okna, vyzdít dokola celý věnec (zde: „haubt“) až k horním trámům, kteréžto trámy poté zazdít s železnými táhly a ihned vyzdít plně kolem hlavní zeď, na níž teprve má přijít nová stolice a nová hlavní římsa vedle tří vyzděných štítů na krokve. Nakonec má být celá stavba čistě omítnuta a nabilena.
6. A protože střecha není položena v trámech, jak je obvyklé, ale je položena extra a výše, takže mezi vrchem a střešními trámy je zásyp a na tom cihlová dlažba, také všechny schodišťové stupně vyzděny, stupně ale sem musí dodat tesař. Nutný komín vede přes střechu ven.
7. Ve třetím poschodí má být zhotoveno: dvě schodiště, v témže všechny nutné dělicí zdi, dále předsín, kuchyň, sporák, topení a pec, také 3 pokoje s novým orákosovaným stropem s řezanými tabulemi a fábionem (zde: „Bavia“), dlažba z cihel o rozměru $1\frac{1}{2}$ lokte, pak v přízemí, prostředním i horním patře zhotovit zasedací místnost, poté vše omítnout a vybělit, sumou zhotovit v této budově vně i uvnitř vše nutné..., k čemuž pan Schwanitzer zajistí veškerý potřebný materiál, jako vápno, vodu, písek, zdicí a klenební cihly, bílý kámen, púlloktovou dlažbu, stropní cihly, veškeré dřevo, prkna na lešení, také všechny oblouky a šalování ke klenbám, štukatérské hřebíky, pálený drát a rákos pro rákosové stropy, veškeré nářadí, jakož také tovaryše a nádeníky, odveze odpad, sumou vše, co je výše řečeno, vyjma železných táhel a kamenných dveřních zárubní a železných dveří, což jsou povinni zajistit sami starší.

pražské židovské obce a staroměstským měšťanem a stavitelem Josefem, ve smlouvě (známé z kopie) psaným jako Schwanitzer, ale podepsaným Schweintzer, nese datum 8. července 1762¹¹⁾. Ke smlouvě se dochoval nepodepsaný plán znázorňující jak půdorys druhého patra s patřičnými stavebními změnami, tak i návrh fasády v nerealizované podobě. Při vlastní stavbě však bylo použito jiných plánů, poněkud náročnějších oproti předloženým; jiným způsobem byl nakonec upraven i půdorysný rozvrh patra. Druhá smlouva nese datum 6. července 1762, byla uzavřena mezi staršími židovského města na straně jedné a staroměstským tesařským mistrem Franzem Pfannerem na straně druhé¹²⁾.

Dosavadní literatura stavitele účastníčho se na přestavbě židovské radnice zná; pramenem je známá zápisná kniha pražských stavitelů, sestavená roku 1803 staviteli Filipem Hegerem a Ignácem Palliardim, která uvádí jako jednoho z pražských stavitelů 18. století Josefa Schlesingera. Narodil se údajně ve Vratislavi, vedle židovské radnice měl přestavět jistý Körnischův dům na Starém Městě pražském a postavit dále již nepřesněné jiné světské stavby. Údajně zemřel roku 1780¹³⁾. Nesrovnalost tohoto jména známého ze zápis-

8. Výše jmenovaný pan Schwanitzer na sebe bere záruky, že minimálně 10 let od dokončení stavby se zde nevyskytne žádné poškození či nedostatek a pokud by se zde něco mělo přihodit, uvede toto na vlastní náklady do řádného stavu. Zároveň se zavazuje zmíněné specifikované práce bezchybně zhotovit do příštího zimního času, a to minimálně pilíře ve sklepech, všechny kusy a klenby, které mají být zhotoveny v přízemí, jakož také první klenuté schodiště a zamýšlenou klenutou zasedací a obecní světnici, jakož také zde nutný komín, ostatní ale až po svatodušních svátcích roku 1763.

9. Za provedenou práci přislíbili starší dát panu Schwanitzerovi per pausch a úhrnem 2800 zl., a to takovým způsobem, že při uzavření této smlouvy přijal jmenovaný Schwanitzer 200 zl. hotovostí..., při zahájení stavby mu má být staršími opět vyplaceno 200 zl.... jednou z podmínek smlouvy je i to, že Schwanitzer nesmí pracovat o sobotách a svátcích...

10. Pokud by Schwanitzer nedodržel v nějakém ohledu tuto smlouvu, mohou si starší zjednat jiného stavitele a co by museli zaplatit navíc, to by byl povinen doplatit Schwanitzer... (SÚA, ČG-cam, per. 1756 - 1763, sg. Q 4/30, kt. 103, kopie).

12) (volný zkrácený překlad):

Jmenovaný mistr je povinen dovézt opatřit veškerý potřebný materiál na vlastní náklady (uveden jeho výčet), zhotovit nákras podepsaný vlastním jménem. Veškeré náklady pro kovářské a zámečnické práce má nechat až do samého dokončení stavby radnice zhotovit na vlastní náklady. Vzhledem k tomu, že krokve nepřichází na vrchních půdních trámech, jak je obvyklé, ale půda je nejprve zakrytá, vysypaná a vydlážděná, mají být proto trámy položeny extra a výše ke střeše a krokve teprve potom mají být položeny. Trámy nemají být od sebe vzdáleny více jak $1\frac{1}{2}$ lokte. Tesařský mistr se zároveň zavazuje k desetileté záruce a k opravám poškozeného na vlastní náklady.

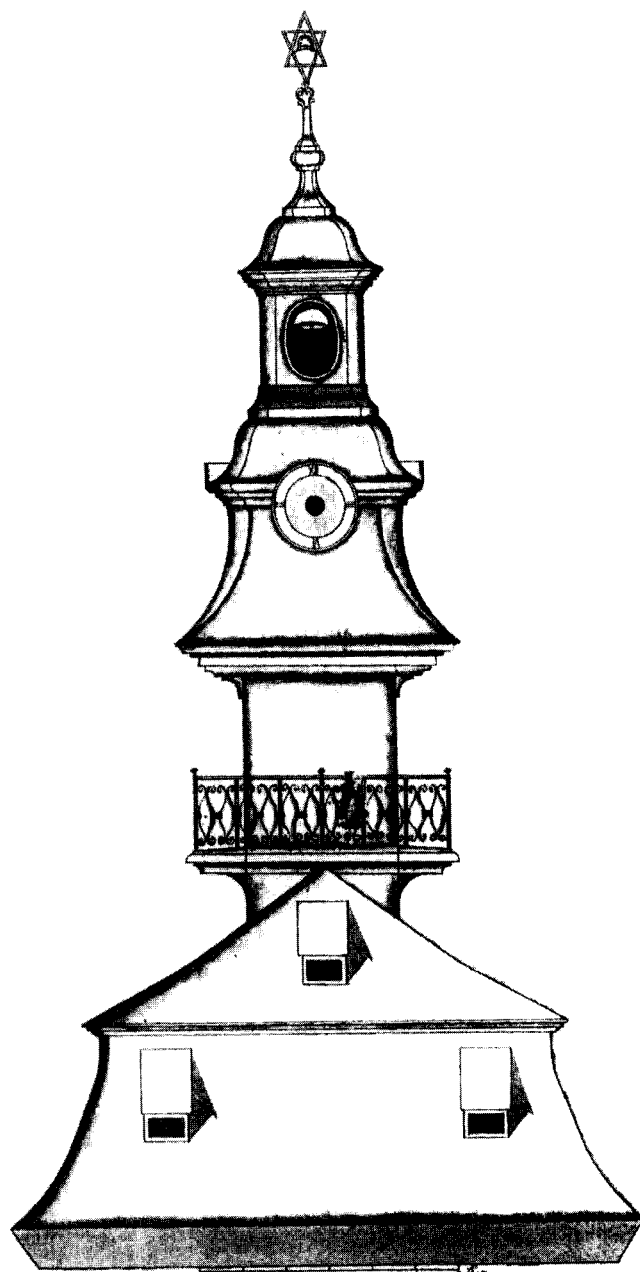
Rovněž se mistr tesařský zavazuje zhotovit nejen to, co je po staviteli potřeba na budově ve dřevě, ale také střechu jakož i věžičku nejpozději do konce září 1762.

S výjimkou kovářských a zámečnických prací má být tesařskému mistru zapláceno staršími per pausch a úhrnem 1000 zl., a to následovně: při uzavření smlouvy 200 zl., po vyzdvižení střechy a věžičky 400 zl., zbývajících 400 zl. po úplném dokončení. Rovněž k této smlouvě se dochoval plán podepsaný tesařským mistrem Franzem Pfannerem, který byl realizován s dílčími úpravami; (SÚA, ČG-cam, per. 1756 - 1763, sg. Q 4/30, kt. 103).

13) AMP, Cech zedníků, kn. 2., fol. 12v.

né knihy se jménem uvedeném ve smlouvě, lze však zřejmě snadno vysvětlit. Zápisná kniha totiž uvádí jen přezdívkou (český ekvivalent by zněl Slezák) jedné a téže osoby; Schweinitzer skutečně ze Slezska pocházel (buď z Vratislavi nebo Nisy).

Úpravy radnice započaly již v létě 1762 a ještě v témže roce dílo již značně pokročilo, jak se dovídáme ze žádosti o příspěvek na střešku svého domu, stojícího vedle „nově postavené radnice“, kterou podal Jalmus Jacob Kalmus židovské komisi 13. prosince 1762¹⁴⁾. Své však údajně vykonalo chladné počasí a práce se pozdržely; zahájeny byly znovu na jaře následujícího roku, kdy tesařský mistr začal pracovat na věži. V únoru 1763 ratifikovala židovská komise smlouvu na bicí hodiny s minutami s královským zámeckým hodinářem Sebastianem Landenspergerem¹⁵⁾. Když vyhotovil tesař stoličice a velkou část věže již pokryl klempíř plechem, přišli 10. března 1763 dva úředníci šestipanského úřadu. Celou stavbu zastavili a požadovali předložit plán starého a nového stavu radnice. Ze záležitosti vyvstal spor, kterému vděčíme za vyhotovení požadovaných plánů podepsaných opět jmenovaným Franzem Pfannerem. Nová věž byla oproti staré údajně o 6 loktů vyšší, doplnila ji navíc pavlač s kovaným zábradlím. Starší židovské obce argumentovali reskriptem Leopolda I. z roku 1689, podle něhož se jednalo o území výhradně pod jejich jurisdikcí. Již na konci dubna 1763 byla záležitost definitivně vyřešena - komise pro židovské záležitosti spolu s královskou reprezentací a komorou se s konečnou platností přiklonila na stranu židovské obce (sezнала, že jsou v Židovském městě stejně vysoké budovy, věž je k ozdobě města a staroměstským není nic do celé záležitosti) a ve výsledném efektu povolila pokračovat v adaptacích¹⁶⁾. Jejich úplné zakončení lze datovat rokem 1765, které se objevuje nad původním vchodem. Rokoková přestavba však nebyla natolik silným zásahem do konstrukce stavby, jak by se z vnějšího pohledu mohlo zdát. Nejvýrazněji se úpravy dotkly vnější podoby, především novým proražením prakticky všech okenních otvorů a jejich doplněním o rokokové šambrány a nové architektonické články. V interiéru došlo k výstavbě nového schodiště, s největší pravděpodobností velmi podobného dnešnímu z Blechovy přestavby. Přízemí, až na nově vloženou podpůrnou konstrukci do jedné z místností a novou klen-

Obr. 6: Praha 1 - Josefov čp. 250, plán definitivní podoby věže z r. 1763 od Franze Pfannera (SÚA, ČG-cam, per. 1756 - 1763, sg. Q 4/30, kt. 103).

bu v nově upraveném průjezdu, nedoznalo větších změn. Patro bylo nově zaklenuto a novou příčkou s výrazným portálem byla oddělena radní síň od zasedacího sálu. S dokončením přestavby pramenů k dějinám radnice ubývá, radnice poté nebyla až do počátku dvacátého století podstatněji upravována¹⁷⁾.

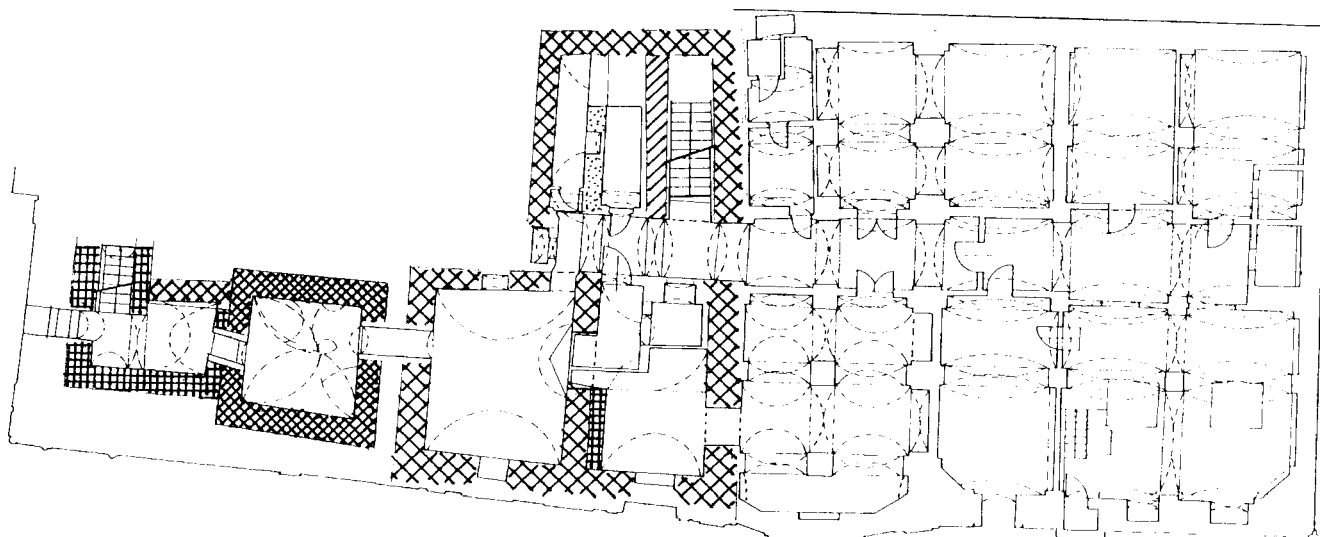
Při asanaci Josefova zůstala radnice jedinou „světskou“ stavbou, která nebyla zbořena. Židovská náboženská obec si byla rámcově vědoma historické ceny radnice, z toho také vycházel projekt na její přestavbu zpracovaný roku 1907 jednou z nejaktivnějších pražských projekčních kanceláří, firmou Matěje Blechy. Stará část židovské radnice měla být opravena a rozšířena o navazující novostavbu na místě bývalých domů čp. 253, 254, 259. Ve staré radnici plány naznačují jen menší stavební zásahy: ve sklepech probourání okna ze

14) SÚA, HBK, sg. 1/34 kt. 32.

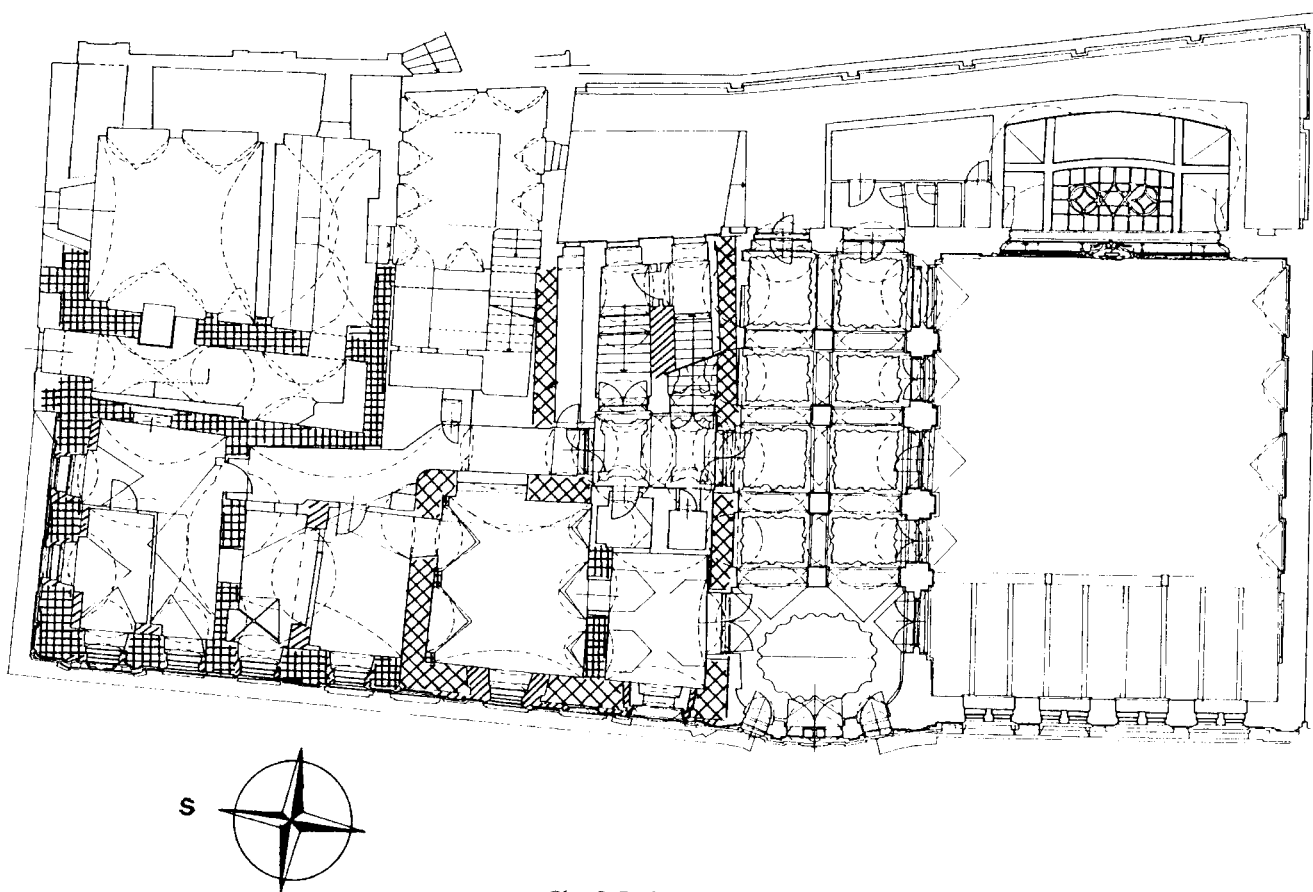
15) SÚA, HBK, kt. 30, fol. 42v.

16) SÚA, ČG-cam, per. 1756 - 1763, sg. Q 4/30, kt. 103; vt. Guth K., Židovská radnice v Praze, Kalendář českého židovstva 35, Praha 1915 - 1916, 164.

17) Pro radnici se zachovaly dva odhady - první od Johanna Prachnera a Johanna Palliardího z roku 1789 (AMP, rkp. 4849, fol. 363) a druhý od stavitelů Ignáce Palliardího a Franze Hegera, tesařského mistra Filipa Wranného a hodinářů Karla Krannera a Valentina Ernsta (AMP, rkp. 4863, fol. 416v). Úpravy prováděné v 19. století byly zcela nepodstatné (AMP, per. 1837 - 1839: D¹/607; per. 1840 - 1844: D¹/1951; 1846 - 1852: D¹/2662; 1857 - 1862: D¹/2276; per. 1868: D²/1664; per. po 1870: D⁵/250; Guth K., Židovská radnice v Praze, Kalendář českého židovstva 35, Praha 1915 - 1916, 164.

Obr. 7: Praha 1 - Josefov čp. 250, židovská radnice, půdorys sklepů se stavebně - historickým vyhodnocením. Hustě šikmo na konstrukce křížkovaně - raně gotické zdivo, šikmo na konstrukce křížkovaně - gotické, křížkovaně kolmo na konstrukce - renesanční, šrafovaně - barokní zdivo.

Obr. 8: Praha 1 - Josefov čp. 250, židovská radnice, půdorys přízemí se stavebně - historickým vyhodnocením. Šikmo na konstrukce křížkovaně - gotické zdivo, křížkovaně kolmo na konstrukce - renesanční, šrafovaně - barokní zdivo.

skladiště, otevření chodby v suterénu do nové části, probourání nového vstupu do severního sklepa v jiho-východním rohu a zazdění dveří v jižní stěně. V přízemí měla proběhnout úprava všech oken a komínů, mělo být zřízeno nové schodiště ve vyšších patrech, upraven krov, do něhož měly být vyzděny nové vikýře. Blechova přístavba, převyšující o patro historickou budovu, měla mít v suterénu skladiště a kotelnu, v přízemí byl zřízen reprezentativní vestibul s vchodem do hlavního sálu, který přesahoval i do prvního patra. Ve druhém patře do ulice byly místnosti oficiála, registratury, pokladny s účtárnou a dále čítárna s knihovnou. Ve třetím patře byl do ulice umístěn sál židovského soudu, který byl stejně jako hlavní sál vybaven bohatou dekorací. Ve fasádě novostavby Blecha téměř přesně napodobil tvarosloví vedlejší rokokové budovy radnice.

Průběh přestavby však vyvolal několik rozporů mezi zástupci památkových kruhů a stavebním referátem. Nesouhlas v první řadě vyvolalo zaslepení hlavního vchodu a zřízení nového; jako kompromis byly před novo-

dobou zazdívkou zpět osazeny barokní dveře. Kritizováno bylo i osekání špalet při osazení nových oken. Při probourání širokého otvoru z vestibulu přístavby radnice do sousedící místnosti ve staré radnici byla zčásti zničena pozdně barokní klenba. Dle Blechova návrhu měly být obě části barevně odlišeny, což se při realizaci nestalo. Přestavba byla dokončena ještě před závěrem roku, a tak mohl stavební úřad vydat povolení k užívání radnice k 18. listopadu 1908.

Zřízení ústředního vytápění ve Staronové synagoze a jeho propojení se systémem židovské radnice v roce 1924 přineslo objev několika nových sklepních místností pod jižní polovinou radnice. Do sklepů nebyl obnoven jejich původní přístup z Vysoké synagogy, ale vchod byl proražen ze sousedního suterénu. Další práce zásadnějším způsobem neovlivnily podobu historické části radnice¹⁸⁾.

18) SÚA, PÚ/R, kt. 68; SPS, sg. 30 Praha V radnice židovská, sg. 30 Praha V Vysoká synagoga, kt. 482; OÚ Praha I, stavební spisy čp. 101/V, 250/V.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Autoren des Artikels versuchen auf Grund neuer Archiv- und bauhistorischer Erforschung des jüdischen Rathauses seine Entstehung und die baukünstlerischen Veränderungen zu erläutern. Obwohl die erste konkrete Erwähnung über die Existenz der Rathausinstitution erst aus dem Jahre 1541 stammt, kann man voraussetzen, dass hier schon lange vorher ein gewisses Amtsobjekt eng zusammenhängend mit der Entstehung des Altneuentempels schon am Ende des 13. Jahrhunderts stand. Früher hatte der Erdgeschossraum (heute des Souterrains), der keine Beziehung zum Grundriss des Erdgeschosses hatte, ein übereinstimmendes fünfseitiges Rippengewölbe, mit welchen die einzelnen Tempelabschnitte zugewölbt sind. Der Renaissance- schon Rathausbau aus der Zeit nach dem Jahre 1564 respektierte die früheren Objekte nicht, als auch die älteren Strassenlinien. Das neue Renaissance-rathaus wurde zweifellos gleichzeitig mit unmittelbarenachbartem Hohem Tempel erbaut, dessen Tie-

fe es nur unbedeutend überragte. Es war also nur die Hälfte des späteren Rokokobaues. Die zweite Hälfte bildete ursprünglich ein wahrscheinlich spätgotisches Bürgerhaus, schliesslich geteilt und folgend zugekauft zum Eckrathaus. Den letzten Teil erwarb die jüdische Gemeinde im Jahre 1704, aber erst nach 58 Jahren begann sie die verschiedenen Bauten baulich zu vereinigen. Das Eckrathaus hatte inzwischen eine Barockzurichtung am Ende des 17. Jahrhunderts hinter sich, das benachbarte Bürgerhaus hatte das Aussehen bestimmt durch den umfangreichen Renaissanceumbau. Am 8. Juli 1762 wurde ein Vertrag mit Joseph Schwannitzer niedergeschrieben, welchen man wahrscheinlich nach dem Ursprungsort auch Schlesinger nannte. Dieser führte bis zum Jahre 1756 einen grundsätzlichen Umbau des Rathauses in das gleichzeitige Aussehen durch, das nur der Anbau des Neubarockteiles, durchgeführt von Matěj Blecha im Jahre 1907, etwas änderte.